

PERUKA'NIN TARİHÇESİ VE PERUKA, SAKAL, BIYIK YAPIMI

Yeşim ARSOY BALTACIOĞLU*

Öz

Takma saçın diğer deyişle perukanın kullanımı antik çağlara dayanmaktadır ve bu nedenle de oldukça zengin bir tarihçesi vardır. Takma sakal, bıyık, favori, kirpik,kaş, ilave saç ve son yıllarda “hair punching” olarak biline protez parçaya saç işleme işini de içeren perukacılık mesleği ağırlıklı olarak gösteri sanatları için kullanılmasının yanında bazı sağlık sebeplerinden ya da moda amaçlı da kullanılmaktadır. Gösteri sanatlarında genellikle “makyaj” alanıyla birlikte anılan “perukacılık” aslında çok farklı bilgi ve beceri ile deneyim gerektiren başka bir sanat dalıdır. Bu çalışmada perukanın tarihçesi üzerinde durulmasının yanında perukanın nasıl yapıldığı, kullanılan teknikler, alet ve malzemeler üzerinde durularak ustalık gerektiren ve gitgide kaybolmakta olan perukacılık mesleği ve ürünleri tanıtılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Peruka, perukacı, takma saç, sakal, bıyık.

HISTORY OF WIG, MAKING OF WIGS, FAKE BEARDS AND MOUSTACHES

Abstract

The usage of hairpieces, in other words wigs, is based on the ancient ages and for this reason it has a very rich history. The profession of wig making, which also consists of fake beards, moustaches, sideburns, eyebrows, hair pieces, and the work of hair stitching to a prosthesis piece which is also known as “hair punching” in recent years, are mainly used for performing arts as well as for some health or fashion purposes. In performing arts, “wig making” which is usually mentioned together with the “make-up” field is actually another art branch requiring very different knowledge and experience. In this study, it is attempted to introduce the profession of wig making and its products which needs mastery and that is gradually disappearing, by focusing on how to make wigs, techniques used, tools and materials in addition to focusing on the history of wigs.

Key Words: Wig, wig maker, hairpiece, beard, moustache.

* Dr. , Hacettepe Üniversitesi Ankara Devlet Konservatuvarı Sahne Sanatları Bölümü
e-posta: yesim.baltacioglu@hacettepe.edu.tr

GİRİŞ

Bireyi toplum ile olan iletişim ve etkileşimi bağlamında ele aldığımızda toplumsal yapı içerisinde işgal ettikleri konumlar ve bu konumlara bağlı olarak oynadıkları roller sosyal statü olarak açıklanabilir ki bu durum insanlık var olduğundan bu yana önemli bir odak noktasıdır. Sahip oldukları sosyal statüleri toplum içerisinde belirtmek isteyen insanoğlu varoluşundan bu yana belli simgeleri kullanma yoluna gitmiştir. Giysi ve aksesuarlar bu anlamda en önemli araç olmuştur. Giyinmek bir yandan korunmak amaçlıyken bir yandan da kişiler arasındaki simgesel sınırların belirlenmesinde işlev gören bir kimikleşme aracı olmuştur (Köse,H.2011). İlk kullanım amacına baktığımızda giysi statüsünde kabul edebileceğimiz perukanın diğer deyişle takma saçın kullanımına antik çağlarda rastlıyoruz. İlk olarak Antik Mısır'da karşımıza çıkan peruka kullanımı giysi yerine konularak korunma amacı taşırken aynı zamanda statü belirtme amaçlı da kullanılmıştır. Peruka kullanımı tarihin neredeyse her döneminde kullanım amaçları farklılık gösterecek şekilde karşımıza çıkmaktadır. Takılan perukanın şekline göre kişilerin sosyal statülerinin belirtilmesinin yanında toplumsal ve politik rolleri de işaret edilmiştir. Peruka kullanımı aynı zamanda sınıf farkını da gözler önüne seren bir araç olmuştur. Belli dönemlerde perukanın Fransa Kralı ya da İngiltere Kraliçesi tarafından kullanılması toplumda peruka kullanımının asiller arasında olabileceği gibi bir düşünceyi yaratmış, bu yolla da perukanın sınıf farkı için bir araç haline gelmesine neden olmuştur. Yine bir başka dönemde Fransa'da perukanın mahkemelerde adalet işleri ile ilgili çalışan hakimler tarafından kullanılması tarafsızlığın simgesi olarak kabul edilmiştir.

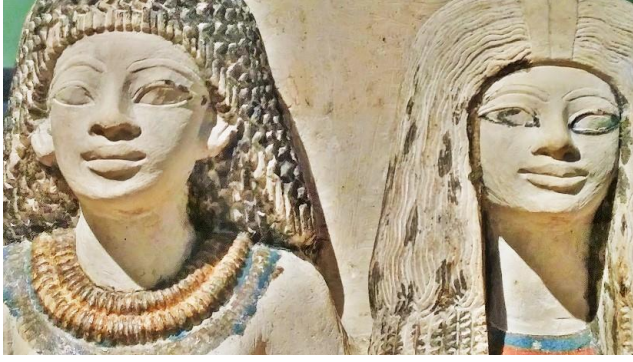
Perukanın toplum içinde yer alan bireyler için ağırlıklı olarak statü göstergesi için araç olarak kullanılmasının yanında gösteri sanatlarında da yaygın kullanımı bulunmaktadır. Peruka, sakal, bıyık vb. ek malzemeler oyuncuda, aynen sahne makyajının yarattığı etkiyi yaratmaktadır. Oyuncu peruka sakal, bıyık ve vb. ekleri kullanarak canlandıracağı role daha kolay bürünebilmekte, bu durum aynı zamanda izleyicinin de karakteri daha kolay anlayıp anlamlandırmasını sağlamaktadır. Oyun için çalışan görsel tasarımcılar da bu

araçları kullanarak oyunun geçtiği çağı, oyuncunun sahip olduğu ırkı, psikolojik ve sağlık durumunu, yaşını, bir moda akımı etkisi altında olup olmadığını, eğitim düzeyini ve sahip olduğu sosyal ve siyasi statüleri bu araçlar yardımıyla izleyiciye rahatlıkla aktarabilmektedirler(Corey, 1990). Doğru kullanılan perukalar kostümün de değerini artıran bir unsurdur(Yerdelen, S.K, 2014).

Türkiye’de Devlet Opera ve Baleleri ile Devlet Tiyatroları’nda usta çırak ilişkisi ile nesilden nesile aktarılmakta olan bu sanat dalında ürün ortaya çıkarmak incelikli çalışma gerektiren, sabırla isteyen bir süreçtir. Hem el-göz koordinasyonu hem de deneyim gerektiren bu sanat alanında kullanılan tekniklerin ayrıntılı olarak anlatılması ve tanıtılması perukacılık mesleğinin önemi üzerine bir farkındalık yaratma kaygısı ile yapılmıştır.

1. Peruka’nın Tarihçesi

Antik Mısır’da hem kadınlar hem de erkekler insan saçından, koyun yününden, bitki lifleri gibi malzemelerle yapılan perukaları takarak sosyal statülerini belirlerlerdi. Mısırlılar’ın saçlarını traş etmelerinin çok sayıda yararları vardı. Bunlardan bir tanesi sıcak iklimde saçsız olmanın rahatlığıydı. İkinci olarak da o dönemde yaşanan sorunlardan olan bitlenmeye karşı önlem olmasıydı. Yine de Mısırlılar’ın saçlı görünmeyi tercih etmeleri perukaların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Peruklar aynı zamanda Mısırlılar’ı yakıcı güneş ışıklarından da korumuştur. Peruklar Mısırlılar’da, sosyal statüyü belirten, giysi gibi vazgeçilmez bir parça olma rolünü üstlenmiştir. Kadınların perukaları saç örgüleri, altın, saç bantları ve fildişinden aksesuarlarla süslendiğinden erkeklerinkilere oranla daha şık görünümüydü. Sosyal sınıf olarak üstün olmanın göstergesi, karmaşık, uğraşılmış peruklardı. Görsel 2’de düğün için hazırlanmış bir peruka görülmektedir.

Görsel 1. Antik Mısır peruka örnekleri

Görsel 2. Antik Mısır peruka örnekleri

Peruğu kullanan diğer antik uygarlıklar, Yunanlılar, Romanlar, Sümerler, Asurlular vb. idi.

Görsel 3. Antik çağ Yunan, Roma, Sümer ve Asurlulara ait peruka örnekleri

Doğuda Çin ve Japonya'nın geleneksel tiyatroları olan Noh ve Kabuki tiyatrolarında da peruka kullanılmıştır.

Ortaçağ'da perukaya olan ilgi yok olmuştur. Moda ve güzellikten uzaklaşmış, Görsel 4'te de görüldüğü gibi kadınlar başlarını şapka, örtü vb. ile kapatmışlardır.

Görsel 4. Ortaçağ saç ve başlık modelleri

Bu çağın ardından Rönesans'ta tekrar bayan saç modelleri eski önemini kazanmış ve kadınlar yeniden saçlarını açığa çıkarmaya başlamışlardır. Başlarını bir örtü, şapka, vs. ile kapatmak yerine saçlarını farklı şekillerde tarayarak, çeşitli mücevherlerle bezeyerek süslenmişlerdir.

Görsel 5. Rönesans kadın saç modelleri

Antik çağlarda olduğu gibi kadınların saç stilleri sosyal statülerini göstermede önemli olmuştur.

Fransa Kralı XIII. Louis'nin kelleşmeye başlaması ile peruka yeniden ortaya çıkmıştır. Kelleşen Kralın başındaki saçsız kısımları örtmek amacıyla incelikli olarak işlenmiş perukalar kullanılmaya başlanmıştır.

Görsel 6. Fransa Kralı XIV. Louis

Tarihi kayıtlardan perukacılığın 1673 yılında bir meslek olarak kabul gördüğü anlaşılmaktadır. Yine aynı dönemde Kral XIII. Louis ve XIV. Louis (Görsel 6) dönemlerinde kullanımı yaygınlaşan ve aristokrasinin ve asaletin simgesi haline gelen perukalar Fransa başta olmak üzere bazı Avrupa ülkelerinde mahkemelerinin en değerli göstergesi olarak sayılmışlardır .

Görsel 7. Mahkemelerde tarafsızlığın simgesi olarak gelenekselleşen perukalar

18.yy'da perukalarda ince işçilik, sık bukleler ve lüleler dikkat çekmektedir. Pudralanmış perukalar o zamanın kuralı haline gelmiştir. Yine aynı dönemde kadınlar saç tuvaletlerini en tepe noktalarına kuş tüyü takarak tamamlamışlardır.

Görsel.8. 18.yy saç şekilleri ve peruka örnekleri

Görsel 9. 18.yy saç şekilleri ve peruka örnekleri

Bilinen bir başka incelikli peruka işi İngiltere Kraliçesi Elizabeth'e aittir. Bu dönemde yapılan ve kullanılan perukalar yine incelikli işlenmiş, elit bir görüntü sağlayan perukalardır. Görsel.10.'da Kraliçe I. Elizabeth'in o dönem bir İngiliz ressam tarafından çizilmiş olan portresinde perukası görülmektedir.

Görsel 10. Kraliçe Elizabeth

Perukacılığın iyice meslek haline gelmesi ve bu meslekten olan insanların seyahat etmeye başlamalarıyla başlamış bu yolla perukacılık yayılmıştır. Sayıları artan perukacılar dolayısıyla peruka, artık lüks bir giysi olmaktan çıkmış, neredeyse herkesin ulaşabileceği bir duruma gelmiştir. Daha kısa olan ve krallıklarda kullanılanlar gibi incelikli olmayan perukalar 18.yy'da Amerika'da oldukça yaygın kullanımla karşımıza çıkmaktadır.

18.yy'ın sonundan itibaren artık perukadan vazgeçilmeye başlanmış, buna rağmen yaşlılar ve gelenekçi yapıya sahip olanlar peruka kullanmaya devam etmişlerdir.

Fransız Devrimi ile birlikte peruka, moda ve aristokrasi kavramları değerini yitirmeye başlamıştır.

Görsel 11. 19.yy'da saç ve sakal şekline örnek.

Görsel 12. 19.yy'da saç şekline örnek.

Yirminci yüzyılın başlangıcında yeniden saç parçaları ve perukaların moda uymak amaçlı kullanımları görülmektedir.

Görsel 13. 20.yy saç ve sakal-bıyık modelleri

Görsel 14.1900-1990 yılları arası saç ve giysi görünümleri

Günümüzde modern teknolojinin gelişmesi ile moda uymak için peruka gibi pek çok üretim hızlı bir biçimde yapılabilmektedir. Önceden elle tek tek işlenen perukalar teknolojik gelişmenin de etkisi ile seri olarak üretilebilmektedirler. Görsel 15'te Çin'de yer alan bir peruka fabrikasında sentetik saçlardan, yine seri olarak üretilen özel keplerinin üzerine makinelerle saç işleyerek peruka üreten işçiler görülmektedir. Görsel 16'da da görüldüğü gibi ilk bakışta gerçek saçtan ayırtedilemeyecek kadar iyi görünen bu perukalar sentetik saçtan üretilmeleri sebebiyle doğal saç kadar kolay şekillendirilememektedir.

Görsel 15. Çin'de peruka fabrikasında seri imalatla peruka üretimi

Görsel.16. Sentetik perukalar

2. Peruka, Sakal, Bıyık Yapımı

Perukaların; sahne, sinema ve televizyon için karakter yaratmaya yönelik kullanımlarının yanı sıra, normal yaşamda kelleşmeyi görüntü olarak engellemek amacıyla ya da bir takım hastalıklardan dolayı dökülen saçlardan ortaya çıkan kelliēi kapatmaya yönelik olarak da kullanılmaktadır.

Karakter makyajında karakterin görünümünü tamamlamak için postiş yapılacağı zaman insan saçı, hayvan kılları veya sentetik saçlar gibi çeşitli malzemeler kullanılmaktadır. Postiş ek saç parçası anlamına gelir.

Görsel 17. Kıl çeşitleri

Postiş yapmak için en çok tercih edilen ırk ise Avrupa ve Asya ırkıdır. Daha çok renk seçeneği sunduğu için Avrupa ırkının ki daha değerlidir. Asya ırkının saçları da çok kullanılan ve bir o kadar değerli saç türüdür (Debrecini, 2009).

Bunların yanı sıra Yak adındaki hayvanın tüylerinden üretilen kıllar da yine saç, sakal, bıyık yapımında kullanılmaktadır. Yak hayvanın kılı kılın kesildiği bölgeye göre yumuşak ya da sert olabilmektedir (Kehoe, 1995). Siyah, beyaz, kırçıl tonları olan Yak kılı boyanabilir özelliğindedir.

Angora keçi kılı ya da moher olarak bilinen kıl türü de oldukça yumuşak ve iyi bir kıl türüdür. Şekil alması bakımından fantastik çalışmalarda sıklıkla tercih edilmektedir. Yumuşaklık vermesi bakımından diğer kıllarla karıştırılmaktadır.

Yün krep saç olarak bilinen malzeme de oldukça kolay ulaşılabilen ve sık tercih edilen bir kıl çeşididir. Bununla peruka yapılabildiği gibi el işlemesi sakal, bıyık da yapılabilmekte ve hatta bu kıl çeşidi oyuncunun yüzüne direk olarak yapıştırılmak yoluyla da kullanılmaktadır. Direk yapıştırma tekniğiyle daha gerçekçi bir görünüm elde edilmektedir.

At kılı da kullanılan kıl türlerindedir. Geleneksel İngiliz mahkemelerinde hakimlerin kullandıkları perukalarda beyaz atların kıllarının kullanıldıkları bilinmektedir (Kehoe, 1995). At kılı sert ve düz bir kıl türüdür, dalgası yoktur.

Bir diğer kullanılan saç türü sentetik olanlardır. Bu türün renk ve uzunluk seçeneği yapay ve üretilebilen bir malzeme olması dolayısıyla fazladır. Ancak plastik türü malzemenin üretilmelerinden dolayı kullanılan diğer kıl türlerine göre daha parlak olduğundan yapay durmaktadır. Perukalarda sıkça kullanılan sentetik saçlar son dönemde ilk üretimlerine göre daha inandırıcı, gerçekçi bir görünüm kazanmıştır. Bu malzeme ile seri üretim yoluyla çok farklı model ve renkte olan perukalar herkesin kolaylıkla ulaşabileceği mağazalarda, gerçek saça ve el işlemesine oranla uygun fiyatlı olarak satılmaktadır.

Peruka, sakal, bıyık yapımında çok sayıda alet ve malzeme kullanılmaktadır. En temel aletler taraklar ve makaslardır. Saç makasının özelliği saçı rahat kesmek amacıyla çok keskin üretilmiş olmasıdır. Tarak ise görseldeki gibi ince dişli, saçları ayırmakta kullanışlı olması açısından uzun ve sivri uçlu sapı olan özellikte olmalıdır.

Görsel 18. Peruka yapımında kullanılan aletler

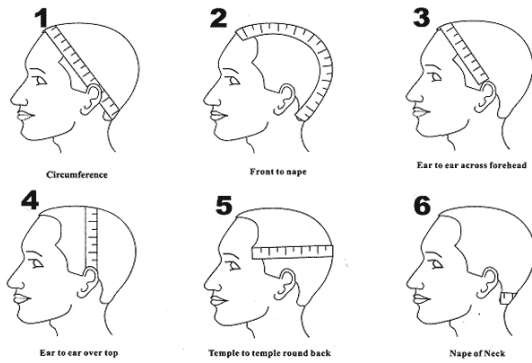
Maşalar yapılan çalışmaların şekillendirilmesinde önemli rol oynayan aletlerdir. Görsel 18’de yer alan geleneksel maşalar doğrudan ateşte ısıtılarak kullanılmaktadır. Saça zarar vermeyecek ölçüde ısıtılan maşa ile saç şekillendirilir. Sıcaklığın saçı şekillendirmesinden yararlanılarak saça istenilen düz, dalgalı vb. şekil verilir. Daha sonra saç spreyi, jöle, wax vb. şekillendiricilerin kullanımıyla model sabitlenir.

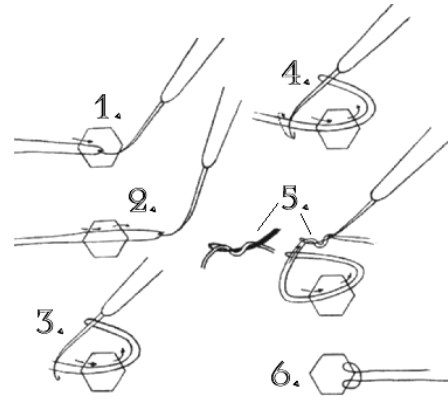
Görsel 19. Sakalı maşa ile şekillendirme çalışması

Peruka, sakal ve bıyık yapmanın farklı teknikleri bulunmaktadır. Peruka üç şekilde üretilebilmektedir:

Bunun ilki elle işlenerek üretilendir. Bunun yapımı için önce perukayı takacak olan kişinin baş ölçüsü alınır. Görsel 20’de görüldüğü gibi baş ölçüsü; kafa çevresi, enseden alın başlangıcına, kulaktan kulağa, favoriden favoriye ve yine üst favoriden diğerine olacak şekilde mezura ile ölçülür. Kafa çevresine göre ahşap bir baş kalıbı seçilir.

Görsel 20. Peruka için ölçüm örnekleri

Görsel 21. Tığ ile saçın tülün altıgen deliğine düğümlenişi

Tülün ölçüye göre şekillendirilen bir altlık ki bu altlık başı tamamıyla saran bir kep gibi düşünülebilir, ahşap kalıba çekiç ve toplu iğneler yardımı ile çakılır. Daha sonra iğneli tarakta taranarak hazırlanmış saç tutam tutam ele alınır ve saç işlemede kullanılan özel bir tığ ile tel tel çekilerek tülün altıgen olan gözeneklerine tek tek işlenir (Görsel 21). Bu yöntem geleneksel işleme olarak da adlandırılabilir.

Görsel 22. Ölçüyle kalıba altlık germe

Görsel 23. İğneli tarakla saç tarama

Saç işlemede dikkat edilmesi gereken bazı ana noktalar bulunmaktadır. Saç tülde yer alan altıgen her bir gözeneğin kenarına düğüm atmak yoluyla işlenir. İşlenen saçların yönü peruğu tasarlayan kişi tarafından yönlendirilir. Örneğin yandan ayrılacak bir modelde saçlar belli bir açıda hepsinin düğümleri aynı yönü gösterecek şekilde olmalıdır. Aksi halde işlenen saçlar peruka bittiğinde darmadağınık durur ve tasarlanan modeli yansıtmaz.

Saçı işleyen kişi aynı zamanda saçın nerelerde yoğun nerelerde az yoğun olduğu bilgisi doğrultusunda çalışmasını yürütür (Görsel 24) . Perukaların alın, ön ve tepe noktaları bu anlamda incelikli olarak işlenmesi gereken yerlerdir. İnanırcı bir çalışma yapılabilmesi için bu önemli ayrıntılar üzerinde durulması şarttır.

Görsel 24. Tığ ile saç işleme

Sakal ve bıyık çalışmaları için de ölçü almak gereklidir. Yine oyuncuya ve tasarlanan karaktere uyacak şekilde tasarlanan tül altlık, sakal, bıyık yapımında kullanılan ahşap kalıplara, çekiç ve toplu iğne yardımı ile çakılır.

Perukada olduğu gibi yine tığ ile tek tek işlenerek yapılandırılır. Bittikten sonra makasla tasarıma uygun olarak kesilir ve model sabitlenir.

Görsel 25. Tığ ile saç işleme

Bir başka peruka yapma tekniğinde tiresler kullanılır. İki adet ahşap direk arasına saçın rengine göre üç adet sıralı naylon ip gerilir. İşlenecek olan saçlar iğneli tarakta taranarak uzun-kısa saç ayarlaması yapılır(Görsel 23). Gerekli uzunlukta, işlemeye uygun olan saçlar Görsel 26'da görülen telli mengenenin (saç presi) arasına koyulur ve sıkıştırılır. Saçların bu mengenenin arasına sıkıştırılmasının nedeni işleme sırasında tutam tutam çekerken hem dolaşmalarını önlemek hem de bu esnada saç kaybının önüne geçmektir.

Görsel 26. Saç presi

Görsel 27. Tires örme

Saçlar tutam tutam alınır ve Görsel 27’de görülen üçlü ipin arasından özel bir şekilde düğümlenir. Bu yolla kaç metre tires gerekiyorsa örülür. Daha sonra bu tiresler tasarlanan perukanın alt kısımlarına dikiş makinesi yardımı ile dikilir. Perukayı bitirmek için yine tepe ve ön kısımları, kalıba germek yoluyla, geleneksel elle işleme yöntemi ile şekillendirilir. Tireslerle bir başka peruka yapma yöntemi sıcak silikon ya da bu anlamda nitelikli bir yapıştırıcı ile tireslerin tülde yapılan kep üzerine yapıştırılmasıdır. Dikilerek sabitlenmesine göre daha kolay olan bu yöntemle daha hızlı üretilebilen peruka, dikilerek üretilen kadar sağlam olmayacaktır.

Bir diğer peruk yapma yöntemi ise seri üretim olandır. Sentetik saçların kullanımıyla yapılan bu üretimde el işleme yoktur. Tamamen makinelerde tülde altlıklara dikilmek

yoluyla yapılan ve genellikle sentetik saç kullanılan bu perukalar diğerlerine göre fiyat olarak bir hayli uygun olmasına karşın, elle yapılanlar kadar gerçekçi ve değerli değildirler.

2. 1. Prostetik Parçaya Saç İşleme

Üç boyutlu makyaj teknikleri ile üretilen ek parçaların bazıları saçlı deri olabilmektedir. Vücutta yer alan saçlı her alanın üç boyutlu makyaj teknikleri ile yeniden yapılandırıldığı durumlarda eğer tasarım da destekliyorsa saç işlenmesi gerekir. Saç, silikon, jel köpük ya da köpük lateks gibi yumuşak malzemelerden üretilmiş yüzeylere işlenmektedir. “Hair punching” olarak bilinen bu yöntem için kullanılan tıg Görsel 28’de yer almaktadır ve tüle saç işlemekte kullanılan tıgdan farklıdır.

Görsel 28. Prostetik parçaya saç işlemek için tıg

Saç ya da kılların çıkış yönlerine göre işleme yapma zorunluluğu bulunan bu çalışmalarda kullanılacak olan kılın cinsi de önemlidir. Görsel 29’da gözünü kaybetmiş bir hasta için Gazi Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Protez Bölümü ile ortaklaşa yapılmış olan silikon bir göz çalışması görülmektedir. Kaşlar ve kirpikler yukarıda anlatılan teknikle işlenmiştir. Görsel 30’da ise kesik bir kafa çalışmasına kaş ve bıyık prostetik parçaya saç işleme (hair punching) yöntemi ile işlenmiştir. Burada saçlar tek tek çıkış yönünde silikona, tıg aracılığıyla yerleştirilmiştir.

Görsel 29. Protez göz

Modelleme:Yeşim Arsoy Baltacıoğlu

Kaş Kirpik İşleme: Erdal Arsoy

Görsel 30. Kesik kafa

Kaş Bıyık İşleme:Erdal Arsoy

3. Sahne Sanatlarında Peruka ve Sakal-Bıyığın Kullanımı

Peruka, sakal, bıyık, kaş ve favori gibi ekler sahne performansları için kullanılacakları zaman öncelikle oyunun hangi tarzda sahneleneceği dikkate alınmalıdır. Bununla birlikte geçmiş olduğu dönemin moda anlayışı göz önünde bulundurulur. Bunun yanı sıra yapılan tasarıma etki eden çok sayıda etken bulunmaktadır. Oyunda geçen tip ya da karakter çok yönlü olarak değerlendirilmelidir. Sahne makyajıyla yapılan tasarımda göz önünde bulundurulması gereken noktalar peruka, sakal-bıyık tasarımında da göz önünde bulundurulmalıdır.

Corey'e göre oyun metninde bir karakterin çok yönlü değerlendirilebilmesi için aşağıdaki liste yapılarak sorulara yanıt aranır:

1. Karakterin yaşı, sağlık durumu ve işi (uğraşı),
2. Fiziksel özellikleri,
3. Sosyal statüsü,
4. Mali durumu, (Yeni zengin mi? Sonradan görme mi? Görgülü ama yoksul mu?...)
5. Dini kısıtlamalar ve inançlar,
6. Stil: Modaya uyumlu mu? Gelenekçi mi? Sıradan mı?
7. Kendilerini nasıl görüyorlar ve başkaları onları nasıl görüyor?
8. İnanç sistemleri: Onları ne motive eder?
9. Uyumlu mu özgür ruhlu mu?
10. Karakteri ne idi şimdi ne olmayı umuyor?" (Corey, 1990, Sy:108).

Bu sorulara verilen yanıtlara göre oyuncunun yansıtacağı görünüme karar verilir kostüm, makyaj ve aksesuarla birlikte, saç çalışmalarıyla görüntüye katkıda bulunulur.

Oyunu etkileyen akımın da görsel tasarımda önemli rolü bulunmaktadır. Örneğin görseelliği gerçekçi anlamda kullanan gerçekçi, epik, belgesel tiyatro olarak bilinen tiyatro akımının yanında sahnenin somut görüntü diline önem veren absürd tiyatro akımını da bu anlamda dikkate almak gerekir. “Absürd tiyatrodaki tragedya ve komedyanın yeni bileşimi olan kara güldürü türü ile grotesk öğeler kullanılmıştır. Oyun kişinin dramatik hatta trajik olan uyumsuzluğu, bu uyumsuzluğu uzak açıdan seyreden seyirciye gülünç görünür” (Şener, 1998, Sy: 304) Oyunun görsel atmosferi genellikle alışılmadık bazı görsel öğeler içerir. Grotesk komedyada seyirciyi gerçekçi tutumdan uzaklaştırmak ve onun uyumlu ve mantıklı düzen duygusunu kırmak amacıyla, sahnede görseellikle kurgulanan alışılmamış düzenlemeler yaratılır (Nutku, 1985). Görsel 31’de yer alan sahne düzenlemesi peruka, kostüm, makyaj ve dekor tasarımıyla alışıldık görüntünün dışında bir görüntü çizmektedir.

Görsel 31. Birtwistle- Punch and Judy-Armel Opera Festivali/2014

Görsel 31'deki grotesk görüntünün aksine görsel 32'de yaşlı bir karakter çalışması gerçekçi boyutta ele alınmış yaşı ilerlediği için saç kaybı yaşadığının görselliğe aktarılması amacıyla yarım kel peruka kullanılmıştır.

Görsel 32. Yaşlı peruka, sakal ve bıyık uygulaması

Görsel 33. Madame Butterfly operasından sahne fotoğrafı

Oyun eğer belirli bir çağı ya da ırkı yansıtıyorsa bu saç şekilleri ile oyuncuların görünümüne yansıtılır. Görsel 33’de Vancouver Operası’nda 2016 yılında sahnelenmiş olan “Madame Butterfly” adlı operadan bir sahne fotoğrafı görülmektedir. Peruka, makyaj ve kostümle uzakdoğulu ırkın görünümü izleyiciye tümüyle yansıtılmıştır.

Tarihsel oyunlarda sakal ve bıyık uygulamaları yoğunlukla görülür. Bu dönemleri yansıtılabilmek için sakal, bıyık gibi parçaların kullanılması şarttır. Ankara Devlet Tiyatrosu’nda sahnelenmekte olan IV.Murat adlı oyun (Görsel 34) Osmanlı İmparatorluğu

zamanında geçmekte olan bir oyundur. Dönemi yansıtan sakal, bıyık gibi uygulamalar oyuncular üzerinde sıkça uygulanmıştır. Görsel 35’te Topal Recep Paşa karakteri için yapılan karakter makyajı ile sakal bıyık uygulamaları önce- sonra şeklinde görülmektedir.

Görsel 34. Ankara Devlet Tiyatrosu “IV. Murat” adlı oyundan

Görsel 35. “IV. Murat oyunundan Topal Recep Paşa

Yine tanıdığımız tarihi karakterlerden biri olan Nasreddin Hoca görsel 35’te, bıyık ve kaşlarıyla ön planda olan Charlie Chaplin karakteri için yapılan çalışma da görsel 36’da görülmektedir.

Görsel 36. Nasreddin Hoca

Görsel 37. Charlie Chaplin

SONUÇ

Gösteri sanatlarında bir tip ya da karakter yaratmak için kullanılan öğelerin başında peruka, makyaj ve kostüm gelmektedir. Bunlardan peruka, sakal, bıyık, kaş, favori vb. ek parçalar, değiştirilerek farklı bir görünüme büründürülmesi istenen kişi için önemli ölçüde görsel farklılık yaratmaktadır. Bazı tip ya da karakterlerin yaratımında vazgeçilmez olan bu özel parçaların üretimleri de oldukça özelliğindedir. Bahsi geçen ek parçaların üretiminde farklı teknikler kullanılmaktadır. Mesleği yapan kişiler “perukacı” olarak adlandırılmaktadırlar. Teknikler ele alındığında mesleği yapan kişilerin özellikle el göz koordinasyonu anlamında üst düzey beceriye sahip olmaları gerektiği anlaşılmaktadır.

Perukacılık mesleği Türkiye’de Devlet Opera ve Bale’leri ile Devlet Tiyatroları’nda usta çırak öğretisi şeklinde devam etmektedir. Peruka atölyelerinde yer alan usta öğretici perukacılar, atölyede bulunan meslek adaylarına perukacılık mesleğini, tüm incelikleriyle aktarmaktadırlar. Usta çırak ilişkisi ile sürmekte olan bu eğitim, mesleğe yeni adım atan kişiye ölçü almaktan başlanarak, kalıba tül germe, gerektiği şekilde ve teknikte saç işleme, saçları ve kullanılan diğer malzemeleri tanıma ve kullanıma hazırlama, işlenmesi bitirilen saç, sakal, bıyık ya da kirpik gibi parçaların maşalanarak şekillendirilip, tasarıma uygun hale getirilmesi ve oyuncuya takılması, yapıştırılması, çıkarılması, kullanılmaktan dolayı yıpranan ve şekli bozulan parçaların yapıştırıcı malzemelerden temizlenmesi ve tekrar eski haline getirilmesi, kalıplar üzerinde saklanması gibi perukacılık alanında çok önemli olan konular üzerinde yetiştirilirler.

Usta çırak ilişkisi ile yürütülmekte olan bu sanat alanı seri üretimin de etkisiyle az sayıda kalan kişilerce yürütülen, gitgide kaybolmakta olan bir sanat alanı haline gelmektedir. Bu anlamda meslekte az sayıda kalmış olan ustalardan yararlanarak perukacılık alanında sistemli bir eğitim tasarımının yapılması hem mesleğin yaşatılması hem de layıkıyla yürütülebilmesi adına önemli bir adım olacaktır.

KAYNAKÇA

Buchman, H. (1989). *Stage Makeup*. New York: Watson-Guption Publications.

Corey, I. (1990). *The Face Is A Canvas The Design and Technique of Theatrical Makeup*. Louisiana: Anchorage Press.

Debrenci, T. (2009). *Special Makeup Effects For Stage And Screen- Making And Applying Prosthetics*.UK:Focal Press.

Kehoe, V. J-R. (1995). *The Technique Of The Professional Make-up Artist*. Woburn: Focal Press.

Köse, H. (2011), *Kültürel Siyasal Kimlikleşme Aracı Olarak Giyim Kuşam Modası, 38. ICANAS (38. Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi Bildiri Kitabı, Cilt II Kültürel Değişim, Gelişim ve Hareketlilik*, Ankara: Atatürk Kültür ve Tarih Yüksek Kurumu Başkanlığı Yayınları.

Morawetz, T.(2001). *Making Faces Playing God Identity and the Art of Transformational Makeup*. Austin: University of Texas Press.

Nutku, Ö.(1985). *Dünya Tiyatrosu Tarihi Cilt 2*, İstanbul :Remzi Kitabevi.

Şener, S. (1998) *Dünden Bugüne Dünya Tiyatrosu Tarihi*, Ankara: Dost Kitabevi.

Yerdelen,K,S. (2014) *Tiyatro Sanatında Kostüm Tasarımı*. Ankara: Nobel Yayınları

KAYNAKÇA-GÖRSELLER

Görsel1. <http://solarey.net/nubian-hairdress-to-inspire/> (22.06.2017)

Görsel2. <https://theotherhistory.tumblr.com/post/70964130931/ancient-egyptian-wigs-egyptians-wore-dreadlocks> (22.06.2017)

Görsel3. Buchman, H. (1989). Stage Makeup. New York: Watson-Guption Publications. Sy:207

Görsel4. http://blogs.getty.edu/iris/files/2011/07/boethius_detail.jpg (22.06.2017)

Görsel5. <http://www.informador.com.mx/cultura/2011/346117/6/los-retratos-del-renacimiento-italiano-protagonizan-una-muestra-en-nueva-york.htm>
<http://www.artistsandart.org/2009/12/portraits-of-women-in-italian.html>

Görsel6. <http://www.getty.edu/art/collection/objects/547/after-hyacinthe-rigaud-portrait-of-louis-xiv-french-after-1701/?dz=0.5000,0.7753,0.60> (22.06.2017)

(Fransa Kralı XIV.Louis'nin ressam Hyacinthe Rigaud tarafından çizilmiş portresi)

Görsel7. <https://cardozo.yu.edu/life/spring1999/wigs/group-of-judges.jpg> (23.06.2017)

Görsel8. http://68.media.tumblr.com/938c81407c697a99e83c656bdf9f2641/tumblr_mmgs30b0Kv1s77baxo5_1280.jpg (24.06.2017)

Görsel9. <http://internationalportraitgallery.blogspot.com.tr/2011/12/> (28.06.2017)

Görsel10. <http://www.npg.org.uk/collections/search/portrait/mw02077/Queen-Elizabeth-I?LinkID=mp01452&role=sit&rNo=8> (Resam bilinmemektedir).(24.06.2017)

Görsel11. <https://www.nps.gov/safr/learn/historyculture/yachting-on-the-bay-1859-to-2012.htm> (25.06.2017)

Görsel12. <http://bumblebutton.blogspot.com.tr/search?q=1800%27s> (25.06.2017)

Görsel13. <https://www.emaze.com/@ACRQFTQF/20th-Century-Fashion>
<http://mtviewmirror.com/womens-fashion-in-the-20th-century/> (26.06.2017)

Görsel14. <http://mtviewmirror.com/womens-fashion-in-the-20th-century/> (26.06.2017)

Görsel15. http://www.china.org.cn/business/2012-06/26/content_25742818.htm
(26.06.2017)

Görsel16. <http://fashion-history.lovetoknow.com/fashion-history-eras/history-wigs>
(28.06.2017)

Görsel17, 18, 19,22,23,24,25, 26, 27, 31de yer alan fotoğraflar Ankara Devlet Opera ve Balesi Peruka Atölyesi'nden emekli Erdal Arsoy'un atölyesinde peruka, sakal, bıyık çalışmaları esnasında çekilmiştir (03.03.2011).

Görsel20,21. www.zarawigs.com (28.06.2017)

Görsel28. <http://dollycare.blogspot.com.tr/2011/02/reroot-doll-hair-make-reroot-tool.html>
(28.06.2017)

Görsel29. Gazi Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Protez Bölümü'nden bir hasta için Doç. Dr. Seçil Karakoca Nemli ile yapılan maxillo facial protez çalışması. Gözünü kaybetmiş olan bir hasta için uygulanmıştır (10.11.2014).

Görsel31. <http://operajournal.blogspot.com.tr/2014/11/> (29.06.2017)

Görsel32. Yaşlı makyajı uygulaması Hacettepe Üniversitesi Devlet Konservatuvarı Sahne Makyajı dersinde Yeşim Arsoy Baltacıoğlu tarafından uygulanmıştır. Peruka, Sakal, Bıyık:Erdal Arsoy

Görsel33. <http://www.vancitybuzz.com/2016/03/opera-review-mihoko-kinoshita-soars-vancouver-operas-madama-butterfly/> (27.06.2017)

Görsel34. <http://tiyatrolar.com.tr/tiyatro/iv-murat-1> (28.06.2017)

Görsel35. Ankara Devlet Tiyatrosu'nda "IV. Murat" adlı oyunun hazırlıkları sırasında çekilmiştir. Makyaj tasarım ve uygulama:Yeşim Arsoy Baltacıoğlu, Sakal,Bıyık: Ankara Devlet Tiyatrosu Peruka Atölyesi. (14.02.2017)

Görsel36. www.erdalarsoy.com Nasreddin Hoca sakal, bıyık, peruka ve makyajı Erdal Arsoy tarafından uygulanmıştır. (28.06.2017)

Görsel37. www.erdalarsoy.com Charlie Chaplin karakterinin bıyık ve makyajı Erdal Arsoy tarafından uygulanmıştır. (28.06.2017)